E V A R U D B E R G

Stockholmsutställningen 1930

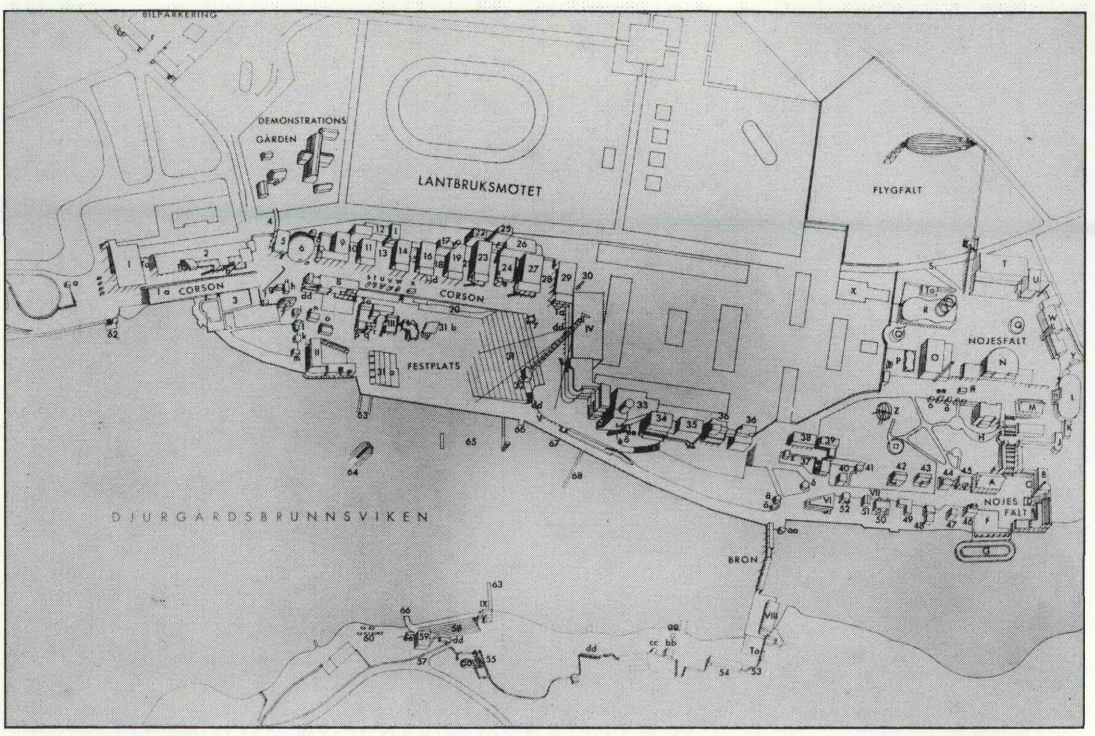

Intill den plats där i dag Tekniska museet och de övriga museibyggnaderna vid Djurgårdsbrunnsvikens norra strand ligger, fick den svenska funktionalismen sitt elddop för femtiosex år sedan. Det var på den stora Stockholmsutställningen, som hölls här sommaren 1930; en folkfest med fyra miljoner besökare.

Det var Svenska Slöjdföreningen, som stärkt av sina internationella framgångar under 1920-talet, beslöt att anordna en utställning på Djurgården i Stockholm. Det höll på att gå i stöpet; rikslantbruksnämnden skulle ha sitt stora möte här vid samma tid, men man lyckades samordna sina intressen, så att båda organisationerna fick plats. (Detta är anledningen till att man på vissa bilder från Stockholmsutställningen skymtar välgödda oxar i bakgrunden.)

Utställningen var en väldig satsning. Totalt var bidragen från stat, kommun och enskilda närmare 4,6 miljoner kronor, som i dagens penningvärde närmar sig det tiodubbla. Chefsarkitekt blev den högt uppskattade Gunnar Asplund, en person som i dag framstår som 1900-talets kanske främste svenske arkitekt med internationell ryktbarhet. Tillsammans med sina medarbetare, Viking Göransson, Nils-Einar Eriksson, Hans Qviding m fl, åstadkom han här några av de lättaste och elegantaste byggnader som den svenska funktionalismen presterat.

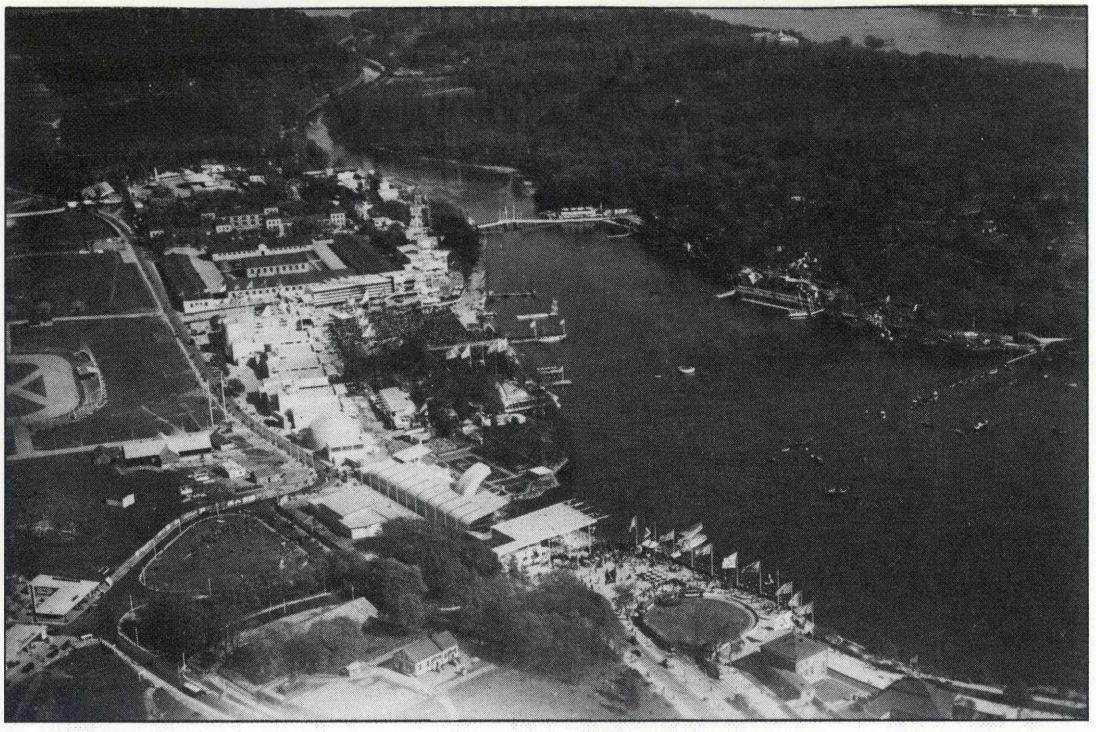
Utställningen var stor och sträckte sig från området, där museerna nu ligger och längs Djurgårdsbrunnsviken, och låg även på en del av vikens och kanalens södra sida. Också innehållet var omfattande, med tio olika avdelningar som behandlade allt från bostäder, sjukhus, samfärdsmedel, möbler och inredningar till glas, keramik, textil och armatur. Man ville visa framstegen inom tekniska, hantverksmässiga

Plan över utställningsområdet

och arkitektoniska områden. Här fanns också specialutställningar som Lubbe Nordströms *Svea rike* och Otto G Carlsunds olyckligt missförstådda utställning av samtida, internationell konst. Till allt detta kom planetarium, akvarium, restauranger och nöjesfält, som tillsammans med uppträdanden och fyrverkerier gjorde utställningen till en stor publikattraktion.

Det som framför allt gått till eftervärlden är bostadsavdelningen på utställningen. Här hade flera av landets ledande arkitekter deltagit med lägenheter eller småhus. Ett digert utredningsmaterial, som framhöll ekonomiserade och funktionsuppdelade lägenhetslösningar, god solbelysning och sänkta exploateringstal bildade utgångspunkten för bidragen. För att få en realistisk bild av bostadsproblemet gjorde man upp statistik över inkomstnivåer, familjestorlekar, lägenhetsstorlekar och hyresnivåer. Det var de mindre bemedlades bostadsproblem, som man på detta sätt försökte komma åt – ett problem som visade sig närmast olösligt med den tidens förutsättningar i form av en bostadsmarknad, som i så hög grad var dominerad av privat kapital.

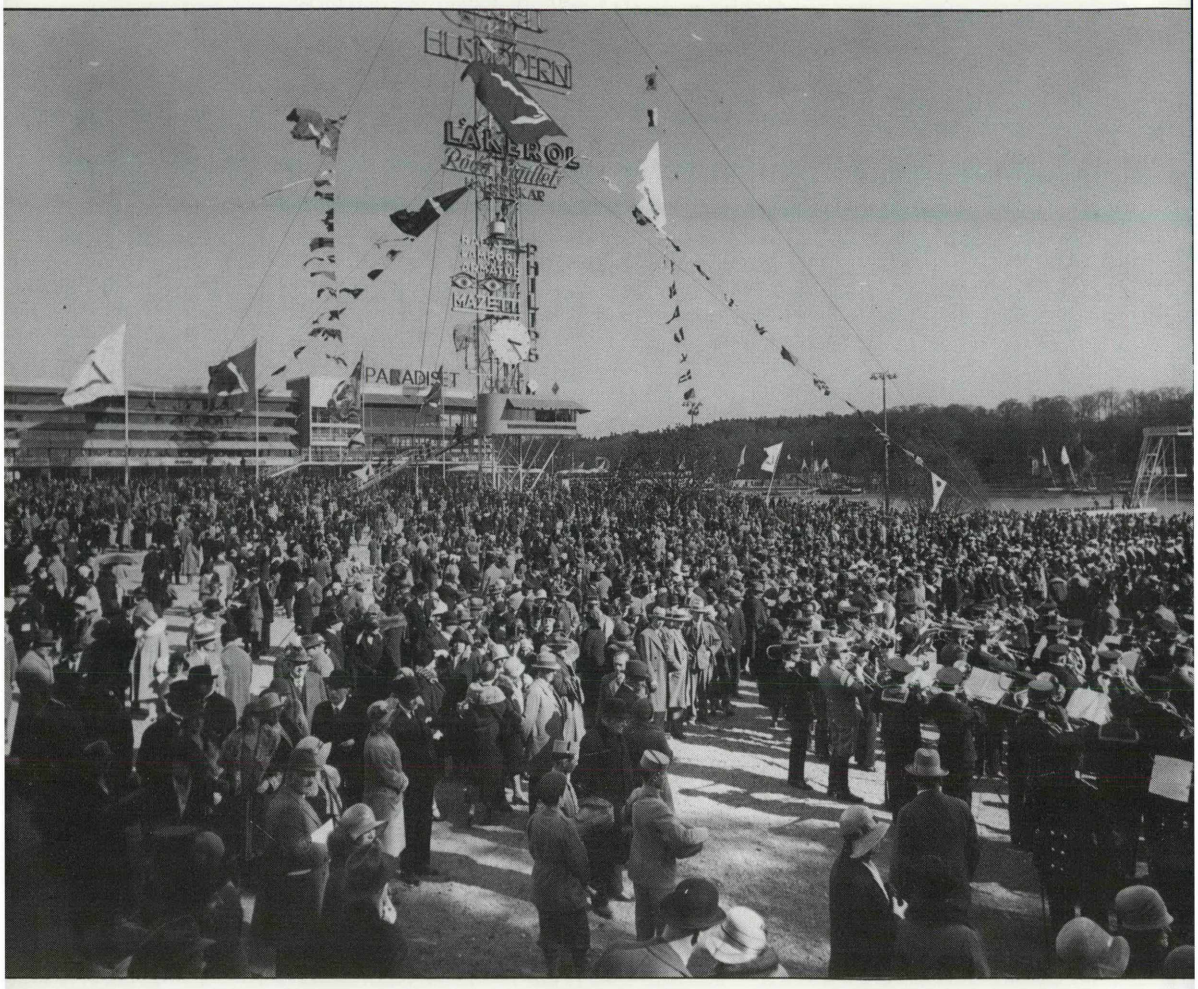

Stockholmsutställningen vid Djurgårdsbrunnsviken (Foto Arkitekturmuseet)

De små lägenhetsytorna på utställningen utnyttjades maximalt, köket blev en kokvrå för att man på resten av ytan skulle få till stånd två rum. Lägenhetslösningarna visade med all tydlighet på ett av de stora, sociala problemen i Sverige: trångboddheten.

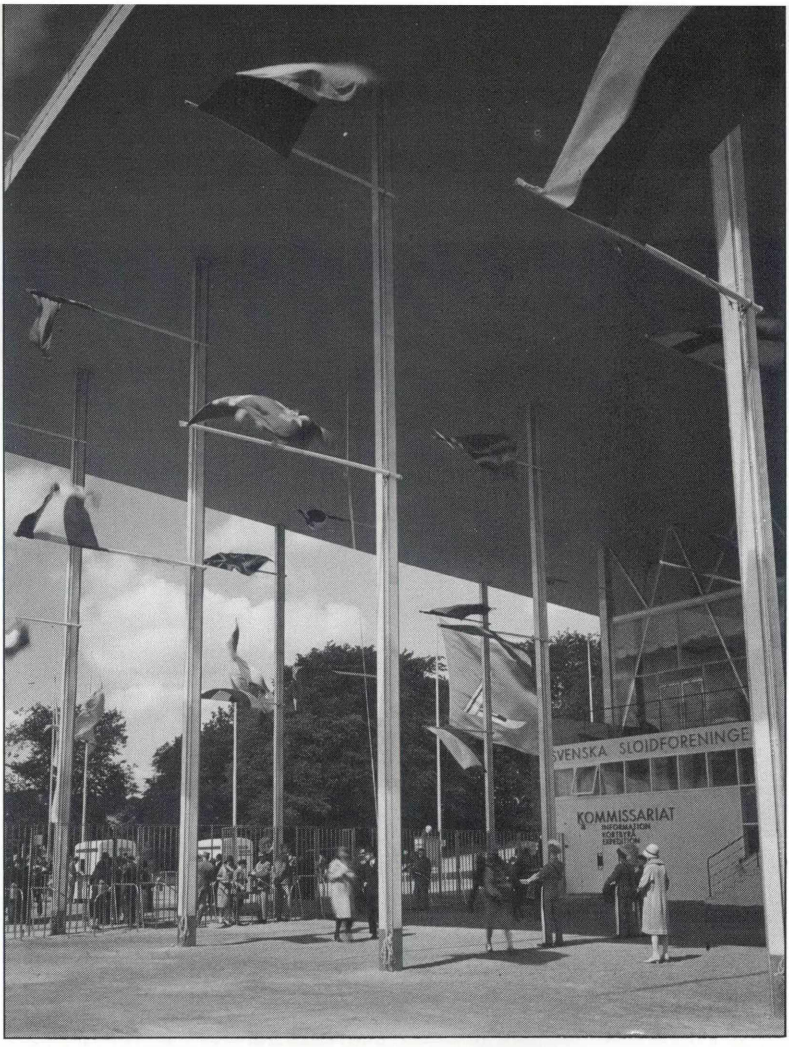
Men här fanns också mer luxuösa lägenheter med moderna, lätta inredningar, entresollägenheter och andra experiment. Utställningens arkitektur med de ljusa volymerna, de speglande glasfönstren och de luftiga markiserna bildade tillsammans med flaggspel och master en lätthet och lekfullhet som bör ha kunnat upplevas som en inkarnation av tidens framtidsoptimism. När Ivar Lo-Johansson gick runt på utställningen gav han uttryck för både fascination och skepsis:

”Jag gick och drev längs huvudgatan till den stora Stockholmsutställningen 1930. Det var sommar och darrande hett. Det nya decenniets sol sken på min hjässa. En helt ny stad av stål, glas och betong var rest på slätten där det förut varit ett tomrum. Hus, restauranger och musikläktare liknade fåglar, som lyfte

Festplatsen med reklammasten (Foto Arkitekturmuseet)

med stela vingar. Runtom i massan talades det om den nya arkitekturen som skulle föda den nya livskänslan. Ett dörrhandtag, ett perspektivfönster, en saklig möbel skulle på kort tid påverka den familj som bodde i huset så att dess känslor och tankar blev öppna och genomskinligt klara. Utställningshallarnas blanka maskinlemmar krävde en ny poesi. Den höga stålmasten på utställningsområdet reste sig som en signal, som en ilning av lycka mot knallblå luft. Den funktionalistiska eran hade blåsts in. Den nya tidens stil var just avskrapning av stilar. Dess nakna språk hette fakta. Jag översatte direkt arkitekturens språk till litteraturens. Jag gick och såg mig om efter den nya människan.” (Ur *Författaren*, 1957.)

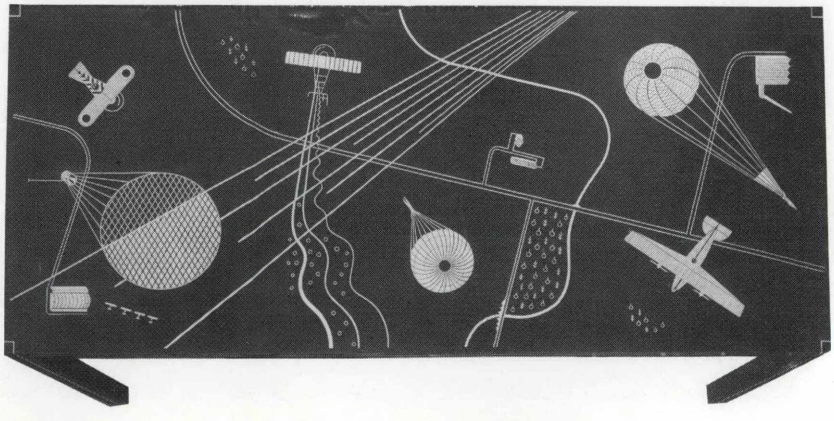

Entréerna
(Foton
Arkitekturmuseet)

Uno Åhréns radhus på bostadsavdelningen (Foto Arkitekturmuseet)

Bordsskiva med intarsia, Stockholmsutställningen (Foto Arkitekturmuseet)

Sovrum i Uno Åhréns radhus, även möblerna ritade av Uno Åhrén (Foto Arkitekturmuseet)

Sovrum i HSB:s lägenhet med möbler ritade av Hyresgästernas möbelaffärs ritkontor

Utställningen blev entusiastiskt mottagen, och var en stor händelse sommaren 1930. Men alla var inte lika förtjusta i det funktionalistiska budskapet. Carl Malmsten, den välkände möbelformgivaren, ville ge silkessnöret åt Svenska Slöjdföreningens direktör Gregor Paulsson. Torsten Fogelqvist på Dagens Nyheter ansåg att utställningen prioriterade fabriksvarorna på konsthantverkets bekostnad, vilket han fann upprörande. (Konsthantverket fanns dock med på utställningen.) Carl Laurin och Ragnar Östberg tillhörde också dem som hälsade utställningens stängning efter sommaren med glädje. I hög grad var det fråga om två livshållningar som kolliderade. Alvar Aalto, den världsberömde finske arkitekten, som själv var mycket entusiastisk över utställningen, beskrev konflikten:

> ”Man måste förstå att utställningen väckt t o m hård kritik, då det ju dock är fråga om ett operativt ingrepp i den djupt rotade benägenheten att förbinda begreppet konst med sirligt levnadssätt och undantagsföremål. Vad utställningen vill tala för är ett glatt och otvunget vardagsliv. Den propagerar konsekvent för ett sunt och flärdfritt levnadssätt, baserat på de ekonomiska realiteterna.”

Räkningen efter utställningen blev hög, men Sverige hade genom Stockholmsutställningen 1930 placerat sig på den moderna arkitekturens internationella scen. Funktionalismen kom sedan – till skillnad från i många andra länder – att vidareutvecklas och få en ”skandinavisk form”, en vardaglig arkitektur som i internationell jämförelse har framhållits som den bästa utvecklingslinjen inom denna riktning.

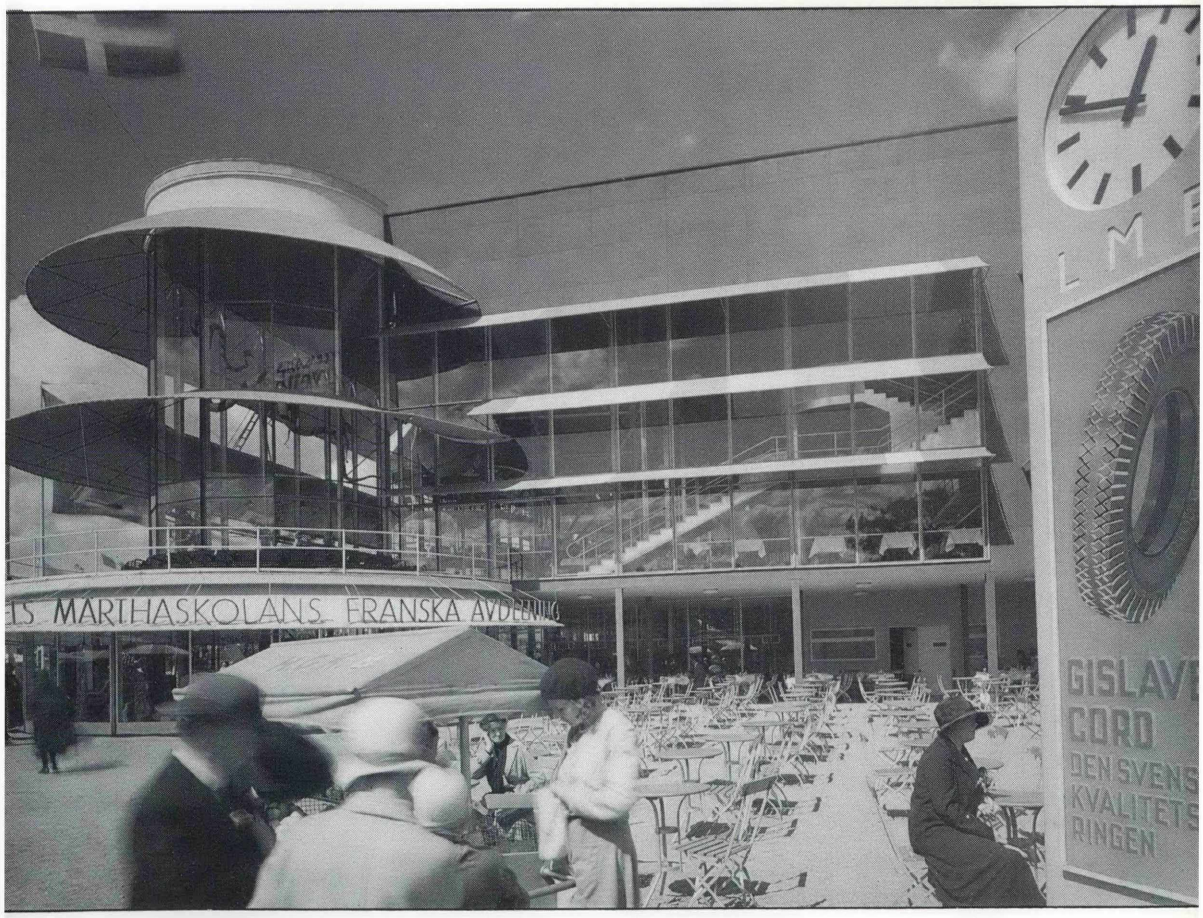
Litteratur och källor

P G Råberg: *Funktionalistiskt genombrott*, Stockholm 1972
E Rudberg: *Uno Åhrén*, Stockholm 1981
I Lo-Johansson: *Författaren*, Stockholm 1957
A Aalto: *Skisser*, Helsingfors 1973. Red Göran Schildt
Artiklar ur tidskriften *Byggmästaren* från åren kring 1930
Stockholmsutställningens huvudkatalog, 1930
Katalog över bostadsutställningen, Stockholmsutställningen 1930
Silkessnöret överräckes åt dr Paulsson. *Svenska Dagbladet* 30/10 1930.

Interiör från huvudrestaurangen
(Foto Arkitekturmuseet)

Huvudrestaurangen med gårdsservering
(Foto Arkitekturmuseet)

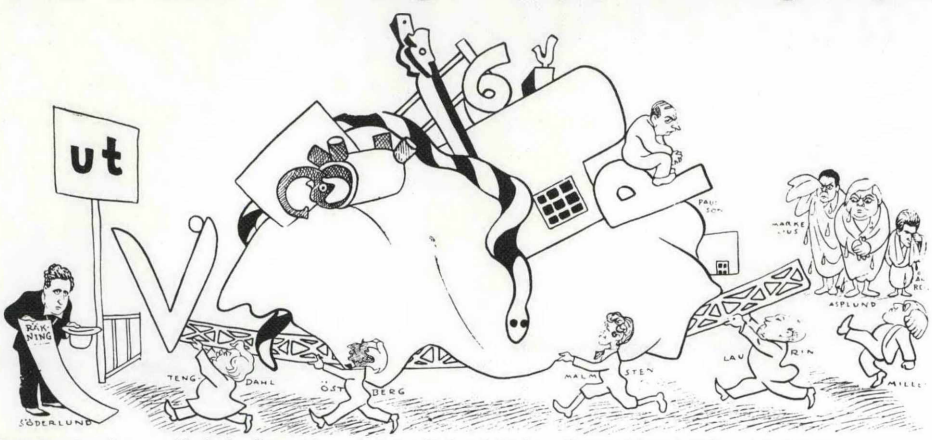

Otto G Carlsunds utställning av samtida, internationell konst i Parkrestaurangen (Foto Arkitekturmuseet)

Karikatyr av Jac (Carl Jacobsson) i DN 29/9 1930 i samband med Stockholmsutställningens stängning. Utställningens belackare – bl a Ragnar Östberg och Carl Malmsten – bär triumferande ut resterna av utställningen, medan Gregor Paulsson sitter dyster på lasset. I bakgrunden sörjer Sven Markelius, Gunnar Asplund och Uno Åhrén.

finis funkis — många sörja, andra glädjas.

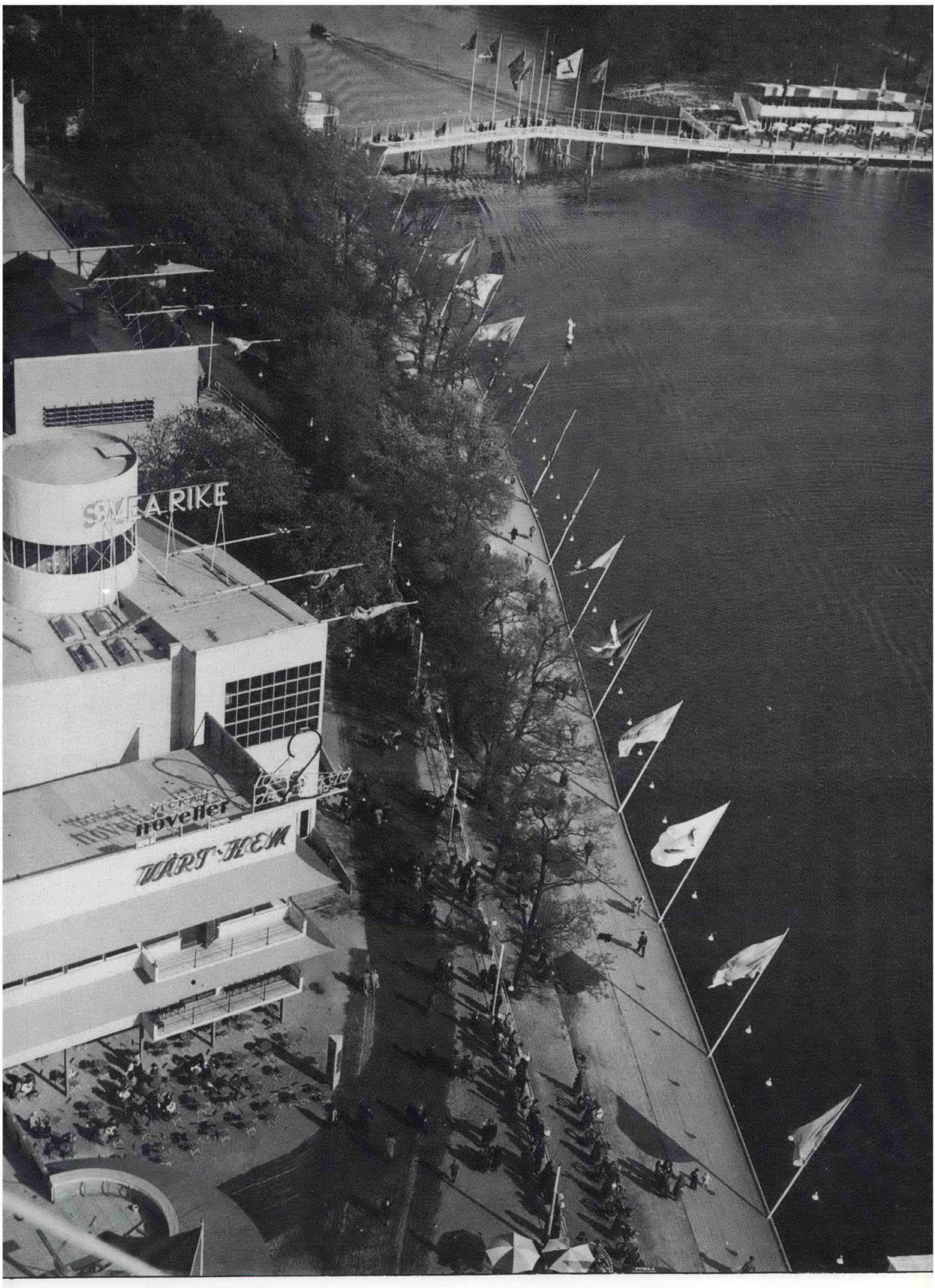
Tunga vägar att vandra.
Plåt som skramlar och slår.

Mumlande mellan varandra
frakta vi funkis på bår.

Bort gingo hjordar och fränder.
Bort bärs i skridande gång.

långsamt på darrande händer.
lyft på reklammastens stång.

fallande funkis.
Finis är funkis, fast ung. med ballong och betong.

SVEA RIKE
Novelle
HEM

GEMLA FABRIKERS AKTIEBOLAG, DIÖ

UTSTÄLLNINGSMÖBLERNA

N:o 5611.
Med rygg av tyg.
Sits: 39×42 cm.

N:o 5262/U.
Sits: 38×50 cm.

N:o 5261/U
Sits: 42×53 cm.

N:o 5201.
med underrede.
Sits: 40×41 cm.

N:o 5211.
Fällbar sits med spigotsflätning.

N:o 5601.
Sits: 48×47 cm.

N:o 5602.
Sits: 42×43 cm.

N:o 5612.
Sits: 41 cm.

N:o 5240.
Med spigotsits.
Sits: 36×41 cm.

N:o 5240.
Med spigotsits.
Sits: 36×36 cm.

N:o 5000.
Med spigotsits.
Sits: 37×42 cm.

N:o 5000.
Med spigotsits.
Sits: 45×54 cm.

N:o 5000/1.
60 cm. i diam.

N:o 5000.
Sits: 36×36 cm.

N:o 5613.
Sits: 41 cm.

N:o 5614.
Sits: 37×40 cm.

N:o 5402.
Sits: 38×39 cm.

N:o 5268/0.
Sits: 46×45 cm.

N:o 5266/0.
Sits: 40×39 cm.

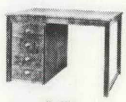
N:o 5248.
Sits: 42×57 cm.

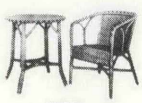
N:o 5622.
Bredd: 80 cm. Djup: 57 cm.

N:o 5403.
Bredd: 61 cm. Djup: 64 cm.

N:o 5624.
Linoleumskiva: 110×75 cm. Höjd: 71 cm.
Hurtsens djup 62 cm., bredd 40 cm.

N:o 4061.
Av spigots. Bordsskivan 64 cm.

N:o 5234.
Träskiva 60 cm. med järnstativ.

N:o 5213.
Sits och rygg av trä med järnstativ.

N:o 5267/32.

N:o 5267/24.

N:o 5616.
Med svart glasskiva, 55 cm.,
och svarta ben.

N:o 5617.
Skiva 60×35 cm. med linoleum. Höjd 70 cm.

N:o 5618.
Med 60 cm. glasskiva och träkant.

N:o 5619.
Runt 125 cm. i diam. Utdragsskivor.

N:o 5083.
Skiva 55×85 cm.

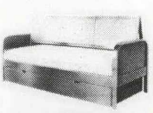
Satsbord N:o 5623.
Skivorna borrdar 60×43 cm.
Höjd 63 cm.

N:o 5625.
Overskivan 55×40 cm. med gummihjul.

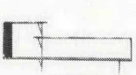
N:o 4070.
Korgstuhserii, stoppad sits, invändigt klädd med tyg. 40 cm i diam.

N:o 5620.
Med ställbar, rottingpalltäckt rygg samt kedjebotten.
Längd: 190 cm. Djup: 79 cm.

N:o 5621.
Med kedjebotten. Längd: 190 cm. Djup: 79 cm.

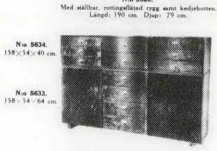

N:o 5567/48.
Höjd 44, bredd 145, djup 23 cm.
Hyllarmarnas totallängd 300 cm.

N:o 5567/46.
Höjd 75×84, bredd 85, djup 43 cm.

N:o 5634.
158×34×40 cm.

N:o 5633.
158×34×64 cm.

N:o 5567/47.
Höjd 117, bredd 80 djup 43 cm.

N:o 5615.
Höjd 192 cm.
Djup 57 cm.
Bredd 54 cm.

N:o 5632.
Höjd 64, bredd 106, djup 40 cm.
Med dörrar.

N:o 5631/3.
Höjd 64, bredd 54,
djup 40 cm.

N:o 5631/4.
Höjd 64, bredd 54,
djup 40 cm.

N:o 5630/7.
Höjd 26 cm.
Djup 21 „

N:o 5630/6.
Höjd 32 cm.
Djup 24 „

N:o 5630/5.
Höjd 38 cm.
Djup 27 „

N:o 5630.
Kombination av hyllhyllor med skjutglas.
Levereras även utan skjutglas.
Hyllorna bredd 54 cm.

N:o 5630/10.

N:o 5630/9.

N:o 5630/8.

Komb. av bokhyllor N:o 5630 med skjutglas. Levereras även utan skjutglas. Hyllorna bredd 108 cm. Höjd och djup lika N:o 5630/5, /6 och /7.

Kombination av standarddelar N:o 5630/5, /6 och /7 samt 5631/3 och /4.

N:o 5632/4:4.
Höjd 64, bredd 10, djup 40 cm.

Kombination av N:o 5630/10, /8 och 5632/4:4.

Kombination av skrivklaff N:o 5630/11 och standarddel N:o 5632/5:4.

N:o 5631 med dörr.

Kombination av 5630/7, /5 och 5631 med dörr.